

TYÖNEUVOSTO
Mikonkatu 4, PL 34
00023 Valtioneuvosto
puh. 09-645 593

LAUSUNTO

Nro 1413-06

20.4.2006

19/2005

Lausunnonpyytäjä: Hämeen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto

Työnantaja: X ry

Vireille: 28.10.2005

Lausuntopyyntö

Hämeen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, ovatko radiologit A ja B palvelussuhteessa X ry:een siltä osin kuin on kysymys klinisiä mammografioita koskevien toimeksiantosopimusten mukaisista tehtävistä. Lausuntoa pyydetään siitä, onko klinisiä mammografioita koskevaan työhön tullut soveltaa työaika- ja vuosilomalakia ja mitä seikkoja on otettava huomioon ratkaistaessa mainittujen lakien soveltamista, kun katsotaan, että A ja B ovat joka tapauksessa eri sopimuksen perusteella työsuhteessa X ry:een. Lausuntopyyntö koskee kumotun vuosilomalain voimassaoloaika. Työsuojelutoimisto katsoo kuitenkin, ettei uuden vuosilomalain voimaantulo ole muuttanut asian oikeudellisia arviointiperusteita ja että lausunto voidaan antaa myös uuden lain perusteella.

Esitetty selvitys

Radiologit A ja B ovat solmineet työsopimuksen X ry:n kanssa. Sopimuksen mukaisiin tehtäviin on kuulunut seulonta- ja tutkimustyötä. A on lisäksi toiminut mammografiayksikön ylilääkärinä. Tämän tehtävän lisäksi A ja B ovat suorittaneet erillisen sopimuksen perusteella klinisiä mammografioita ja ultraäänitutkimuksia sekä niihin liittyviä lisätutkimuksia yhdistykselle. Toimeksiantosopimuksen mukaan työtä tehdään yhdistyksen tiloissa, sen laitteilla ja tarveaineilla sekä sen henkilökunnan avustuksella. Lääkärin tulee sopimuksen mukaan suorittaa korvauksena yhdistykselle sopimuksen mukaisista tutkimuksista perittävistä lääkärintoimista 25 prosenttia. Yhdistys perii asiakkaalta lääkärille kuuluvan palkkion ja tilittää sen lääkärille kuukausittain. Maksamattomat palkkiot

on sovittu jäävän kokonaan lääkärin vahingoksi. Sopimuksessa todetaan, ettei kysymys ole työ- eikä toimisuhteesta. Sopimuksen mukaan lääkärin tulee huolehtia praktiikkaan liittyvistä vakuutuksista ja ennakkoperintälain vaatimuksista.

A on ollut B:n esimies, ja A:n esimiehenä on ollut yhdistyksen toimitusjohtaja. Radiologit ovat pyytäneet asiasta Eläketurvakeskuksen (ETK) kannanoton, ja ETK on katsonut, että siltä osin kuin työtä on hoidettu toimeksiantosopimuksen perusteella, on siihen sovellettava yrittäjien eläkelakia.

Seurantamammografioiden suorittaminen perustuu kansanterveyslain mukaiseen rintasyöpäseulontaan ja tämän palvelun yhdistys järjesti kunnille ostopalvelusopimusten mukaan. Seulontaan voivat hakeutua vain tiettyihin ikäluokkiin kuuluvat naiset, joiden kotikunta oli ostanut palvelun yhdistykseltä. Sitä vastoin klinisiin mammografioihin asiakkaat voivat hakeutua kuten muihinkin yksityisen terveydenhuollon palveluihin. Palveluita tarjosi yhdistyksen tiloissa A:n ja B:n lisäksi 3-4 muuta radiologia. Yhdistys ei kertomansa mukaan kontrolloinut kenen vastaanotolle asiakkaat hakeutuivat. Ajanvaraus kaikkiin yhdistyksen palveluihin hoidettiin kuitenkin yhteisesti, ja kuvaukset suoritti yhdistyksen palveluksessa oleva röntgenhoitaja yhdistyksen laitteilla. Ajanvarauksen yhteydessä yksityisvastaanottosopimukseen liittyvät tehtävät kirjattiin Doctorex-tietokoneohjelmaan ja seulontatutkimuksiin liittyvät työt Mama-nimiseen tietokoneohjelmaan.

X ry on kiistänyt, että kysymys voisi olla työsuhteesta. Yhdistys korostaa, ettei osapuolilla ollut sopimuksen voimassaoloaikana mitään epätietoisuutta sopimuksen luonteesta eikä tehtävien jakautumisesta kahden eri sopimustyyppin kesken. Yhdistys toteaa, että tehtävien jako kahden eri sopimustyyppin kesken ei perustu yhdistyksen yksipuoliseen tahtoon tai toiveeseen.

Yhdistys tuo esille, että klinisiä mammografioita ovat tehneet yhdistykselle myös muut radiologit. A:n ja B:n työskentelyä muille ei ole rajoitettu, eikä klinisiä mammografioita ole tehty yhdistyksen lukuun. Työnantaja-asemaan kuuluvan johdon ja valvonnan puuttuminen on ilmeistä ja se selviää sopimuksen ehdoista. Työneuvoston tulee ratkaista asia samoin perustein kuin Eläketurvakeskus, joka on katsonut, ettei työskentely täytä työsuhteen tunnusmerkkejä. Yhdistyksen mammografia-toiminta on siirtynyt 30.6.2005 Z Oy:lle liikkeen luovutuksen myötä, ja yhdistys toteaa, että asia ei ole enää ajankohtainen sen näkökulmasta.

B kertoo, että X ry päätti klinisten mammografioiden hinnat, vuokrat ja lääkärinpalkkiot yksin radiologeja kuulematta ja muutti niitä myös kysymättä asiaa radiologeilta. X ry teki sopimuksen klinisistä mammografioista useiden alueensa kuntien kanssa neuvottelematta radiologiensa kanssa jopa

30 % alennuksella ja alennus koski siis myös lääkärinpalkkioita. X ry myös sitoutui radiologien puolesta siihen, että nämä mammografiat suoritetaan viikon sisällä lähetteestä. X ry toteaa, että 1.1.2004-30.6.2005 jouduttiin kilpailutilanteen vuoksi B:n kuvamaan sopimusratkaisuun eräiden kuntien kanssa, koska muutoin työt olisivat vähentyneet.

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan seulontatyötä ja kliinisiä mammografioita on tehty lo-mittain sen mukaan miten A:lle ja B:lle sekä potilaille sopi. Yhdistyksen keskus on ollut avoinna maanantaista torstaihin klo 8-17 ja perjantaisin 8-15. Osapuolet ovat esittäneet kuitenkin tosiasiallisista työskentelyolosuhteista ristiriitaisia näkemyksiä. Kliinisiä mammografioita suorittavien lääkä-reiden palkkioista osa oli lääkärinpalkkiota ja osa ns. laitososuutta, jolla katettiin laitteistosta, tiloista ja avustavasta henkilökunnasta aiheutuneet kulut. B ja A maksoivat vuokraa X ry:lle 25 % kliinistä mammografioista, ja muiden vastaavanlaisia kliinisiä mammografioita suorittavien lääkäreiden maksaman vuokran suuruus oli 18 %.

Työnantajan mukaan aukioloaika ei ole ollut kiinteä ja ehdoton, vaan se vaihteli tarpeen mukaan. Tarpeita muutoksille ei kuitenkaan ollut esitetty. A:lla ja B:llä ei ollut erillisiä päiviä yksityisvas-taanottoaan varten, vaan he sovittivat ja sopivat yksityispotilaat itse haluamilleen ajankohdille. Ajat molemman sopimuksen mukaisiin tehtäviin varattiin yhdistyksen ajanvarauksesta. Kliinisen mam-mografian toimenpiteisiin tarvitaan aina röntgenhoitajaa ja lääkäriellä on oikeus neuvotella toimenpi-teiden ajankohdista röntgenhoitajan kanssa.

B on kertonut, että hänen kokonaistyöaikansa X ry:ssä oli 25 h/viikko ja käytännössä koko työaika oli varattu täyteen kliinisiä mammografioita. Potilaille oli annettu ajat 15 minuutin välein ja jos mo-lemmat olivat paikalla (A ja B), potilaat tutkittiin vuorotellen. Jos toinen oli poissa, paikalla oleva katsoi yksin kaikki potilaat. Seulontatutkimukset suoritettiin kliinisten tutkimusten väleissä ja myös seulontakuvausten ns. varmistustutkimukset. Kliinisiä mammografioita suoritettiin 350-470 kpl kuukaudessa. Kliinisiä mammografioita oli mahdollista tehdä vain aukioloaikoina eikä radiologi voinut ottaa vastaan potilaita haluamanaan ajankohtana, vaan asiasta määräsi täysin X ry. Iltavas-taanottoon ei ollut mahdollisuutta, sillä röntgenhoitajia ei ollut tuolloin käytettävissä. Hoitajien yli-työt pyrittiin X ry:n toimesta minimoimaan kustannussyistä.

Yhdistys on ilmoittanut, että A ja B ovat käyttäneet säännöllisesti sijaisia. Yhdistys tiesi töiden ja-kautumisen työ sopimukseen kuuluvien ja yksityisvastaanotolle kuuluvien kesken siitä, että yksityis-työt kirjautuivat eri tietokoneohjelmaan kuin työ sopimukseen kuuluvat työt. Yhdistyksen mukaan

A on harjoittanut yksityisvastaanottoa ainakin Y:n Röntgen-keskuksessa, jonka osakkeenomistaja hän oli. A lähti tiistaisin noin klo 10 kyseiselle vastaanotolle. Yhdistyksen tiedossa ei ole kuinka paljon A piti yksityisvastaanottoa. Yhdistys ei myöskään tiedä B:n mahdollisista yksityisvastaanotoista. B ei kertomansa mukaan harjoittanut lääkärintointia missään muussa yksikössä kuin X ry:ssä. B kertoo, että sijaisia ei saanut käyttää. Toisen radiologeista oli aina oltava paikalla kliinisten mammografioiden saatavuuden takaamiseksi eli A ja B eivät voineet pitää lomaa yhtäaikaan tai osallistua samoihin kansainvälisiin koulutustilaisuuksiin.

Perustelut

Vuosilomalain (162/2005) 1 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön. Vuosilomalaissa tarkoitetun työsuhteen olemassaolo ratkaistaan työsopimuslain (55/2001) 1 §:n 1 momentissa säädetyn työsuhteen tunnusmerkistön täyttymisen perusteella. Vastaavanlainen säännös oli vuoden 1973 vuosilomalaissa (272/1973), joka kumottiin 1.4.2005. Myös työaikalaisissa (605/1996) on säännös, jonka mukaan lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa. Työsuhteen olemassaolo ratkaistaan, kuten vuosilomalainkin kohdalla, työsopimuslain 1 §:n 1 momentin tunnusmerkistön avulla. Työlainsäädännössä ei ole itsenäisen yrittäjyyden tai itsenäisen ammatinharjoittajan määritelmää tai tunnusmerkistöä. Rajanveto työsuhteen ja itsenäisen yrittäjyyden välillä tehdään viime kädessä työsuhteen tunnusmerkistöön kohdistuvalla kokonaisarviointilla.

B ja A ovat työskennelleet X ry:lle kahden eri sopimuksen perusteella. He ovat tehneet työsopimuksen perusteella seulontatutkimuksia, ja A on lisäksi toiminut ylilääkärinä. Lisäksi he ovat ”sopimus yksityisvastaanoton pitämisestä X ry:ssä” - nimisen sopimuksen perusteella suorittaneet yhdistykselle kliinisiä mammografia- ja ultraäänitutkimuksia sekä niihin liittyviä muita tutkimuksia. Lausuntoa pyydetään siitä, tuleeko yksityisvastaanottosopimuksen perusteella tehtyyn työhön soveltaa vuosiloma- ja työaikalakia.

Yksityisvastaanottoa koskevat sopimukset on solmittu vuonna 1990. Sopimuksissa on lauseke, jonka mukaan lääkäri antaa sopimuksessa tarkoitettuja lausuntoja itsenäisenä ammatinharjoittajana eikä ole työ- eikä toimisuhteessa tutkimusten osalta X ry:een.

Tarkasteltaessa työsuhteen tunnusmerkkejä yksittäin voidaan todeta, että A ja B ovat tehneet työtä sopimuksen perusteella X ry:lle ja he ovat saaneet työstä vastiketta. Työ on luonteeltaan asiantuntijatyötä, joka ei vaadi sisällöllistä ohjausta ja

valvontaa (kuten lausunnossa TN 1411-06). Työtä on tehty yhdistyksen yleisen johdon ja valvonnan alaisena yhdistyksen tiloissa normaaleina aukioloaikoina. Myös lääkäreiden yhdistykselle tekemän seurantatyön valvonta on asiakirjoista päätellen jäänyt samalla tavoin yleisluonteiseksi. Toisaalta yrittäjienkin välisissä oikeussuhteissa työn tilaajalle voi kuulua toisen osapuolen suorituksen valvontaa.

Työntekoa tarkoittavan sopimuksen oikeudellista luonnetta on arvioitava kokonaisuutena ottaen huomioon kaikki sopimukseen, sen tarkoitukseen ja täyttämiseen liittyvät olosuhteet. Tässä tapauksessa yksityisvastaanottosopimukseen perustuvaa työtä on tehty useita vuosia, eikä asiassa ole esitetty selvitystä, että osapuolilla olisi työskentelyn aikana aiemmin ollut erimielisyyttä keskinäisen oikeussuhteensa luonteesta. Työlainsäädännön pakkosoveltuvuuden periaatteesta johtuen osapuolten omat käsitykset oikeussuhteen laadusta tai sopimuksen nimike tai sopimuksessa olevat maininnat oikeussuhteen luonteesta eivät ole ratkaisevassa asemassa oikeussuhteen luonteen arvostelussa, vaan ratkaisu tulee tehdä tosiasiallisia työskentelyolosuhteita tarkastelemalla. Osapuolten käsityksillä ja sopimuksen tarkoituksella, joka ilmenee myös tosiasiallisesti työtä suoritettaessa, on kuitenkin merkitystä kokonaisarvioinnissa, erityisesti mikäli käsitykset ovat yhteneväiset.

Työneuvosto on viimeksi lausunnossaan TN 1411-06 kiinnittänyt arvioinnissa huomiota osapuolten omiin käsityksiin ja niiden vaikutukseen. Lääkäriin muun muassa tarjoukseensa ottamaa mainintaa siitä, että toimeksiantaja toimittaa ennakonpidätyksen ja suorittaa työnantajan sosiaaliturva- ja eläkemaksut, pidettiin osoituksena siitä, että hän oli mieltänyt työskentelynsä työsuhteiseksi.

Lausunnossaan TN 1293-93 työneuvosto antoi painoarvoa sille, että osapuolet olivat sopimuksen otsikosta huolimatta mieltäneet oikeussuhteensa muuksi kuin työsuhteeksi ja he olivat toimineet usean vuoden ajan tämän käsityksen mukaan.

Yksityisvastaanottosopimuksella - ottaen huomioon siinä olevat sopimuslausekkeet - on tavoiteltu itsenäistä asemaa ja muuta kuin työsuhdetta. Osapuolten voidaan katsoa mieltäneen heidän välisensä oikeussuhde muuksi kuin työsuhteeksi, ja yksityisvastaanottosopimuksen perusteella on toimittu myös käytännössä usean vuoden ajan. Muita yrittäjyyteen viittaavia tekijöitä on B:n ja A:n yhdistykselle maksama laitososuus (vuokra) ja se, että maksamattomat lääkärinpalkkiot koituivat B:n ja A:n vahingoksi. Yksityisvastaanottotehtäviä ei ole ollut ajallisesti erotettu työsuhteeseen kuuluvista tehtävistä, vaan tehtäviä sai tehdä lomittain työpäivän aikana. X ry sai kuitenkin tiedon tehtävien jakautumisesta eri sopimusten kesken, koska potilaat kirjattiin ajanvarauksen yhteydessä eri tietojärjestelmiin. Tehtävien jakautuminen ei ole ollut epäselvää myöskään B:lle ja A:lle, jotka ovat nimenomaisesti vastustaneet yhdistyksen ehdotuksia siirtää joitakin tehtäviä yksityisvastaanot-

tosopimuksen piiristä työsuhteisena tehtäväksi. Eri sopimuksiin perustuvien tehtävien tekeminen on siten ollut erotettavissa toisistaan. B:lla ja A:lla näyttää olleen mahdollisuus myös itse vaikuttaa työnsä määrään. Työn tuottama taloudellinen panos, vaikka X ry oli määrännyt taksat, oli myös osin riippuvainen lääkäreiden omista ratkaisuista ja siitä kuinka paljon potilaita hakeutui tutkimuksiin. Lääkäreillä on siten tällä tavoin ollut taloudellinen riski yksityisvastaanotto-toiminnastaan. Työneuvosto päätyi yrittäjäsuhteeseen myös päätöksessään TN 984-75.

Päätöksessä oli kysymys silloisen vuosilomalain soveltamisesta kerhoravintolan hoitajan työhön. Kerhoravintolan hoitaja työskenteli yhdistyksen kanssa solmimansa kahden erillisen sopimuksen perusteella. A oli toiminut yhdistyksen kerhoravintolan vastaavana hoitajana suorittaen alkoholi- ja olutanniskeluun, kirjanpitoon, tilityksiin ja asiakaspalveluun liittyviä tehtäviä. Tästä toiminnasta hänelle maksettiin kuukausikorvaus. Samalla hän oli erillisen sopimuksen perusteella huolehtinut kerhoravintolan ruoka- ja virvokemyynnistä omaan lukuunsa. Lisäksi hänen tehtäviinsä kuului huolehtia ravintolan viihtyisyydestä ja siisteydestä.

Työneuvosto totesi, että A sai käyttää myös omaan lukuunsa harjoitettavaa toimintaa varten yhdistyksen tiloja ja välineitä. Hänen tuli noudattaa yhdistyksen määräämiä enimmäishintoja. Toiminnan laajuus oli ollut kuitenkin hänen itsensä päätettävissä hänen oman tilannearvioinnin perusteella. Enimmäishinnoista huolimatta toiminnan taloudellinen tulos oli ollut riippuvainen A:n omista ratkaisuistaan ja taloudellinen riski oli ollut hänellä. Työneuvosto katsoi, että vaikka A oli suorittanut osan tehtävistään työsuhteessa, oli mahdollista tarkastella A:n muuta toimintaa erillisenä asiana. Työneuvoston mukaan A ei ollut työsuhteessa hoitaessaan virvokemyyntiä ja ruokatarjoilua, ja näin ollen tähän hänen toimintaansa ei tullut soveltaa vuosilomalakia.

Edellä esitetyn perusteella työneuvosto katsoo lausuntonaan, että B:n ja A:n mainittuun työhön ei ole tullut soveltaa työaikalakia (605/1996), vuosilomalakia (272/1973) 31.3.2004 saakka eikä voimassa olevaa vuosilomalakia (162/2005) 1.4.2005 lukien.

Sovelletut lainkohdat

Työaikalain (605/1996) 1 §.

Vuosilomalain (272/1973) 1 § ja vuosilomalain (162/2005) 1 §.

Lausunto on yksimielinen. Lausunto perustuu puheenjohtaja Saloheimon, jäsenten Äimälä, Virtanen, Vartiainen-Hynönen ja Aaltonen sekä varajäsenten Hartikka ja Heikkerö mielipiteeseen.